

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

**Харків
2020**

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юріївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотоверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

А 43

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Забеліна Г.Д. Використання казкотерапії в логопедичній роботі з розвитку мовлення у дошкільників із заїканням.....	115
Завадська О.А. Умови психолого-педагогічного супроводу дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзії.....	121
Зінов'єва О.В. Діагностика розвитку довільної регуляції навчально-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.....	126
Злобіна Н.М. Використання піктограм, як засобу комунікації дітей із синдромом Дауна.....	132
Калашиник С.В. Огляд методик корекції поведінкових порушень у дітей з РАС.....	138
Катріч А.М. Застосування елементів Монтессорі – терапії у сенсорному вихованні дітей із ЗПР.....	143
Кірпа Д.О. Ігрові вправи як засіб профілактики порушень писемного мовлення дітей молодшого шкільного віку.....	149
Колот С.Б. Логопедична ритміка для дітей з загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ).....	156
Комір С.М. Роль і місце дихальних вправ в корекції заїкання	160
Комкова О.М. Формування довільної уваги у молодших школярів із порушеннями писемного мовлення.....	167
Костенко В.А. Складання розповіді за сюжетною картиною як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення у роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня.....	175
Кривоніс Д.О. Гра як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.....	181
Лактіонова О.М. Особливості обстеження зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня	186
Літвін Л.М. Діяльність реабілітаційного центру «Право вибору» щодо інклюзії дітей та людей з порушеннями у сучасне суспільство.....	190
Малєєва А.М. Рівні соціалізованості дітей молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.....	195
Мамедова Л.Б. Розвиток соціальної компетентності дітей з РАС засобами соціальних історій.....	200
Маркіна Н.В. Формування емоційного здоров'я дітей засобами музикотерапії.....	208
Маркова Л.В. Стратегія формування потреби у спілкуванні дітей з розладами аутистичного спектру.....	211
Мироненко А. В. Комплексний підхід до розвитку звуковимови у дітей з порушенням слуху.....	218
Мірошніченко І.А. Формування функціональних цілей міждисциплінарною командою фахівців, як засіб реалізації програм допомоги для дітей з моторними порушеннями.....	224
Мірошніченко О.В. Використання музикотерапії в подоланні дизартрії у дошкільників.....	232
Міщенко О. А. Вокальні вправи та вокально-ритмічні ігри як засоби формування інтонаційно-ритмічної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	237

2. Шабат-Савка С.Т. Психолінгвістичний вимір комунікативної інтенції: субстанція мовця та синтаксування. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://psycholing-journal.com>

3. Маркова Л.В, Коваленко В.Є. Онтогенетичний розвиток потреби у спілкуванні у дітей. Харківський природничий форум : III Міжнар. конф. мол. учен., Харків, 15-16 трав. 2020 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [за заг. ред. Т. Ю. Маркіної, Д. В. Леонтєва]. – Харків : ХНПУ, 2020. – 265 с.

4. Тарасун В.В. Аутологія: теорія і практика. Підручник. К.:«Вадекс», 2018. – с.590.

5. Гринспен С., Уидер С. На ты с аутизмом. – М.Теревинф, 2016.509с.

Мироненко А. В.

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

Представлено результати розробки та апробації системи корекційно-педагогічної роботи з розвитку звуковимови у дошкільнят з порушенням слуху. Сформульовано основні задачі та визначено зміст етапів корекційної роботи.

Ключові слова: усне мовлення, діти з порушенням слуху, принципи корекції.

Постановка проблеми. Без спеціальної послідовної роботи усне мовлення глухих і слабочуючих дошкільників не має тенденцій до поліпшення і не може бути засобом спілкування і розвитку дитини. Робота з навчання вимові є одним з основних розділів програми виховання і навчання, так як в процесі систематичної роботи усне мовлення набуває якості, які дозволяють їй бути засобом спілкування і впливати на різні сфери розвитку дошкільника.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення психофізіологічної і психолого-педагогічної літератури дає можливість виявити загальні закономірності формування усного мовлення у дітей з нормальним слухом і у дітей з порушеним слухом. До них відносяться:

- єдиний механізм формування динамічних стереотипів мовних рухів, які утворюються в результаті формування і закріплення умовно-рефлекторних зв'язків;

- послідовність формування мовленнєвих умінь і навичок, які в своєму становленні проходять етапи сприйняття, імітації, репродукування, самостійного вимови;

- значимість для формування усного мовлення здібності дітей до наслідування і потреби в мовному спілкуванні [4.68].

Порушення слуху у дітей звужує сенсорну базу для сприйняття усного мовлення і обумовлює деякі особливості формування усного мовлення. Знання закономірностей становлення мовлення у дітей з порушеним слухом дозволило розробити теорію навчання і побудувати процес навчання усного мовлення на науковій основі [3.21].

Стан усного мовлення глухих і слабочуючих дітей, залежить не стільки від дефекту, скільки від ефективності педагогічного процесу, від тих умов, які створюються для досягнення поставленої мети, від взаємодії фахівців різного профілю, що займаються навчанням і вихованням дошкільнят даної категорії, від використання різноманітних методів у розвитку навичок звуковимови [1.57].

Необхідно додати, що проблема формування вимови у старших дошкільників в спеціальній літературі майже не відображена. Однак, старша і підготовча групи є останнім етапом в процесі дошкільного навчання дітей. Чим міцніше сформовані навички, тим успішніше буде подальше навчання дитини. Саме тому дослідження особливостей навчання вимові даної вікової групи набуває особливої значущості та актуальності.

Формування усного мовлення є найважливішою умовою психічного та мовного розвитку глухих і слабочуючих дітей. Усне мовлення - найбільш природне і зручний засіб повсякденного контакту з оточуючими людьми. У розвитку людини усне мовлення формується раніше інших форм мови. На її

основі пізніше складається письмова мова, яка вимагає більш високого рівня розвитку психічних процесів [5.32].

Розвиток мислення, пізнавальних здібностей дошкільника в значній мірі залежить від наявності у нього мови, перш за все в усній формі. Відсутність або різке недорозвинення мовлення у дитини з порушенням слухом призводить до уповільнення темпів пізнавального розвитку, яке з великими труднощами коригується на інших вікових етапах [2.107].

Мета статті - обґрунтування системи корекційно-педагогічної роботи з розвитку вимови у старших дошкільників з порушенням слуху на основі комплексного підходу.

Завдання дослідження:

- розробити та апробувати систему корекційно-педагогічної роботи з розвитку звуковимови старших дошкільників з порушенням слуху на основі комплексного підходу;
- виявити ефективність запропонованої системи роботи з розвитку звуковимови у дошкільнят з порушенням слуху в ході контрольного експерименту.

Виклад матеріалу дослідження. Для обґрунтування системи корекційно-педагогічної роботи з розвитку вимови у старших дошкільників з порушенням слуху був проведений констатуючий етап експерименту на базі КЗ «ДНЗ №240» м. Харкова. Дослідженням було охоплено 10 дітей з порушенням слуху у віці 5-6 років.

На основі особистих справ випробовуваних, виявлено такі причини порушення слуху: спадкова приглухуватість - 30% і придбана туговухість - 50%. У 20% випробовуваних етіологія порушення слуху невідома. Можна припустити, що це різні хвороботворні чинники, які могли вплинути на зниження слуху дитини.

Аналіз результатів дослідження загального уявлення про мовлення дитини показав наступне: у 30% дітей - хороша мова: у них виразність мови дещо знижена, самостійна мова недостатньо інтонована, звукоскладова будова складних слів порушена, словесного і логічного наголосу діти дотримуються в

знайомих словах і фразах, грубих дефектів мовлення немає. Це діти у яких II ступінь сенсоневральної приглухуватості.

У 70% дітей - виразність, темп мови грубо порушені, мова монотонна, злитість вимови слова грубо порушені (слово вимовляється по звуках), звукоскладова будова не відтворюється, словесний наголос не дотримується, фраза вимовляється по частинах, є грубі дефекти.

На підставі проведеного дослідження, можна зробити наступні висновки: у дошкільнят з порушенням слуху відзначається значне відставання в розвитку вимови. Вимовні навички дітей експериментальної групи характеризуються: несформованістю мовного дихання; несформованістю вимови складних звуків; страждає самостійність вимови; спостерігаються дефекти, пов'язані з порушенням сили голосу, його висоти і тембру, також інтонаційної сторони мови - порушення словесного і логічного наголосу.

Це вказує на необхідність проведення цілеспрямованої, систематичної корекційної роботи з розвитку вимовних навичок.

Метою формуючого експерименту – необхідність розробки та апробування системи корекційно-педагогічної роботи з розвитку вимови у старших дошкільників з порушенням слуху.

При розробці системи корекційно-педагогічної роботи з розвитку вимови у дошкільнят з порушенням слуху враховувалися такі вихідні положення:

- по-перше - формування усного мовлення має спиратися на збережені аналізатори, слухові тренування повинні проходити з обов'язковим використанням звукопідсилюючої апаратури. Це дозволяє розширити сенсорну основу сприйняття мови на слух за рахунок розвитку слухового сприйняття;
- по-друге - при навчанні усного мовлення необхідно враховувати вікові особливості, своєрідність фізіологічних механізмів і психологічних закономірностей розвитку усного мовлення. Все це вимагає розробки спеціальних методичних прийомів і вмілого поєднання загальних педагогічних методів зі спеціальними;

- по-третє - формування вимовних навичок і умінь у дошкільнят з порушенням слуху вимагає особливого індивідуального підходу.

Перший, головний, шлях, по якому здійснювався розвиток вимови дітей експериментальної групи - це спеціальне навчання вимові. Воно здійснювалося у формі фронтальних і індивідуальних занять.

До колективних (фронтальних) форм відносяться заняття з розвитку слухового сприймання та формування вимови, фонетична зарядка і фонетична ритміка, до індивідуальних - спеціальні індивідуальні заняття з навчання вимові, розвитку і використанню слухового сприйняття.

При плануванні фронтальних занять враховувалося те, що зміст заняття повинен бути доступним всім дітям експериментальної групи, всі вони повинні бути підготовлені до виконання пред'явлених до них вимог в умовах фронтальної роботи.

На процес розвитку вимови величезний позитивний вплив зробило застосування методів стимулювання діяльності дошкільнят за допомогою ігрових прийомів. Зазвичай для формування того чи іншого навику необхідна велика кількість повторень одного і того ж матеріалу. Саме ігрові вправи в роботі над вимовними навичками дітей, емоційна демонстрація дії, яскраве оформлення наочності задовольняють потребу дітей в грі, служать стимулом до наслідування і виконання дій.

Індивідуальні заняття дозволили максимально забезпечити індивідуальний підхід до кожної дитини, враховуючи стан її слуху, здатності до оволодіння звукомовою. Головна мета цих занять - первинне формування, автоматизація та корекція вимовних навичок.

До завдання індивідуальних занять входила, насамперед, робота над такими сторонами вимови, які погано засвоювалися дітьми інформально, тобто без спеціального навчання.

Порівняння результатів контрольного і констатуючого експерименту дозволили зробити висновок про динаміку розвитку вимовних навичок у дітей експериментальної групи, а саме:

у 70% дітей відзначається достатня виразність мови;
у 100% дітей відзначається позитивна динаміка в розвитку мовного дихання;
у 60% покращилася звуковимова як голосних, так і приголосних звуків;
у 100% дітей покращилися показники по силі, висоті голосу;
у 60% дітей відзначається високий рівень сформованості відтворення словесного наголосу;
у 40% дітей сформований навик дотримання норм орфоепії;
70% дітей спостерігається позитивна динаміка в відтворенні інтонаційної сторони мови.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.

Проблема формування усного мовлення дошкільнят з порушеним слухом є актуальною у зв'язку з підготовкою дітей до школи. Рівень сформованості мовлення у таких дітей забезпечує якість їх подальшого навчання в школі.

Дані констатуючого експерименту показали, що ми не можемо вважати вимову дітей старшого дошкільного віку членороздільною. Жоден з факторів, що впливають на членороздільність вимови, а саме, мовне дихання, звуковимову, голос, вміння відтворювати словесний наголос, дотримуватися норм орфоепії не сформовані у дітей в повній мірі.

У ході формуючого експерименту була розроблена система корекційно-педагогічної роботи з розвитку вимови у дітей з порушеннями слуху, яка передбачала організацію слухомовного середовища, проведення спеціального навчання вимові та інформальний шлях засвоєння вимовних навичок.

Для визначення ефективності роботи на формуючому етапі експерименту було проведено контрольний експеримент. Дані контрольного експерименту показали, що у дітей експериментальної групи відбулися зміни в підвищенні рівня сформованості вимовних навичок.

Список використаних джерел:

1. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
2. Кульбіда С.В. та ін. Навчання дітей із порушеннями слуху : навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. — 216 с.
3. Литовченко С.В. та ін. Дитина з порушенням слуху. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. — 56 с.
4. Савченко О. О. Оптимізація розвитку слухового сприймання у дітей з порушенням слуху: дис. канд. пед. наук: Інститут спеціальної педагогіки АПН України. К., 2004. – 210 с.
5. Фомічова Л.І. Актуальні питання сурдопедагогіки: збірник наукових праць. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 92 с.

Мірошниченко І.А.

ФОРМУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЮ КОМАНДОЮ ФАХІВЦІВ, ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ ДОПОМОГИ ДЛЯ ДІТЕЙ З МОТОРНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті розглянуто проблему формування функціональних цілей міждисциплінарною командою фахівців для реалізації програм допомоги дітям з моторними порушеннями. Статистичні дані щодо збільшення кількості дітей із обмеженнями підтверджують актуальність проблеми. Відповідно до сучасних тенденцій реабілітація дітей із стійкими моторними порушеннями вимагає міждисциплінарного командного підходу. Формування функціональних цілей під час планування реабілітаційних програм стане позитивним чинником у корекційній роботі з дітьми такого контингенту.

Ключові слова: моторні порушення, міждисциплінарний підхід, SMART цілі, індивідуальна програма реабілітації, функціональні можливості.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається тенденція зміни погляду щодо надання допомоги дітям з